Eğitim ve Bilim

Cilt 39 (2014) Sayı 175 309-318

Barış Eğitimi ProgramınınYedinci Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve İletişim Becerilerine Etkisi *

Esmaeil Sadri Damirchi [1], Filiz Bilge [2]

Öz

Bu araştırmanın amacı, barış eğitim programının (BEP) geliştirilerek yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerilerine etkisini incelemektir. Araştırmada ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Yetmiş öğrenci rastgele seçilmiş ve deney ile kontrol gruplarına yerleştirilmiştir. Oniki oturumdan oluşan BEP bir akademik dönem içerisinde deney grubuna uygulanmıştır. Deneysel işlem öncesinde ve sonrasında, deney ve kontrol gruplarına Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği ve İletişim Becerileri Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca, programın uygulanmasından üç ay sonra izleme değerlendirilmesi yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde Tek Faktörlü Kovaryans Analizi kullanılmıştır. Bulgular deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı fark olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak BEP'in öğrencilerin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Barış
Barış eğitimi programı
Çatışma çözme
İletişim becerileri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 04.12.2013
Kabul Tarihi: 24.10.2014
Elektronik Yayın Tarihi: 10.11.2014

DOI: 10.15390/EB.2014.2983

Giriş

Modern dünyada toplumsal, siyasal, ekonomik alandaki gelişmeler ve değişimler, toplumdaki istenmeyen davranışları azaltmada etkili olmamıştır. Temel eğitim sistematik anlamda başarılı görülmesine karşın öfke, hoşgörüsüzlük, şiddet eğilimleri, toplumda ve okul içinde ve dışında artan şiddet, şiddet yöntemleriyle sorunları çözmek ve saygısızlık gibi olayları önleyecek olumlu davranışlar konusunda beklenen başarıyı elde edilememiştir. Bu durum eğitim-temelli bir barış kültürünün oluşturulmasını gerektirmektedir. Okullar kuşkusuz başlangıç noktası olarak barış eğitimi aracılığıyla toplumda değişiklik yapmak için yardımcı olabilir (Demir, 2011).

Barış eğitimi "küresel güvenlik, insan hakları eğitimi ve çevre eğitimi" gibi farklı alanlarda tartışılabilen barış çalışmaları esnasında ortaya çıkmıştır (Bajaj ve Chiu, 2009). Çocuk, genç ve yetişkinlerde açık ve yapıcı bir biçimde çatışma ve şiddetin önlenmesi için davranış değişikliklerini oluşturmada gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerlerin geliştirildiği bir süreçtir. Bireyin kendi içinde, kişilerarası, gruplararası ve uluslararası düzeyde yaşanabilecek çatışmaları barışçıl bir biçimde çözmesi; barış için elverişli koşulların yaratılmasıdır "(Fountain, 1999; United Nations, 1998).

* Bu çalışma aynı başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

[1] Urmia Branşi, Islamic Azad Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İran, araz.sadri@gmail.com
[2] Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Türkiye, fibilge@gmail.com

Barış eğitimi, toplumsal ve küresel, kişilerarası, açık veya yapısal düzeyde çatışma ve şiddetin bütün biçimlerini önlemesini ve çözümlenmesi yollarını göstermelidir (Fountain, 1999). Ayrıca, barış ve çatışma çözümü becerileri okulda aktif olarak öğrencilere öğretildiği zaman barış eğitimi daha etkili olabilir (Baldo ve Furniss, 1998). Barış çok önemli olduğu için, okularda barış eğitimi programlarının öğrencilere tanıtılarak başlanması önerilmektedir. Barış eğitimi sadece silahlı çatışma durumlarına özgü olmayıp bütün çocukların hakkı olarak görülmelidir. Ayrıca, herhangi bir öğrenme ortamında yer alabilecek uzun vadeli bir süreçtir.

Son yıllarda, barış eğitimi alanında farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. İlk olarak barış eğitiminin içeriği ve yöntemlerine ilişkin farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Haavelsrud ve Stenberg, 2012). Bunlardan bazıları çatışma çözme becerileri, iletişim becerileri, şiddetsiz beceriler ve barışçıl görüşlerin eğitilmesi ve güçlendirilmesi üzerinde odaklanmıştır. Okul ortamında şiddete farklı şekillerde tanıklık eden sosyal alanlar vardır. Ancak, bu durum öğrenme ve öğretme kültürünü olumsuz yönde etkiler (Zulu ve ark., 2004). Barış eğitimi insanları bir araya getirerek birbirlerini tanımayı, güvenmeyi, işbirliği yapmayı ve bir arada yaşamayı öğrenmelerini sağlamakta ve böylece olumsuz duyguların etkisinin azaltılması ya da ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir (Agarwal, 2011).

Barış eğitimi uluslararası ilişkiler eğitimi, insan hakları, gelişim psikolojisi, çevre ve çatışma çözüme gibi alanları içermektedir. Şiddetsizlik ve barış inşa etmek bireyleri güçlendirme ve dayanışma içerisinde tutmak için çok güçlü bir faktör olarak tanımlanmaktadır (Robertson, Dale ve Novelli, 2007). Barış eğitimi farklı bileşenler ve becerilerden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin en önemlisi çatışma çözme ve iletişim becerileridir (Klemp, 2000) ki insanların yaşamlarında karmaşık bir rol oynayarak bireysel ve sosyal düzeyde de yaşanmaktadır. Aslında, sosyologlar çatışmaların toplumsal değişim için gerekli bir bileşen olduğuna dikkat çekmişlerdir. Hatta Dahrendorf (1959, akt., Harris ve Morrison, 2003) gibi bazı sosyal kuramcılar, sosyal çatışmanın birçok sosyal örgüt ve yapıların doğası gereğinin bir bileşeni olduğu için çatışma çözmenin bir efsane olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla, barış eğitimcileri hem çatışmanın değerleri hem de riskleri ve iletişim becerileri üzerinde odaklanmaktadırlar.

Ayrıca, çatışma bireysel ve sosyal düzeyde değerlendirilerek aynı zamanda bireyin gelişimi ve problem çözme için bir fırsat olabilir (Morrison, Austad ve Cota, 2011). Benzer şekilde, diğer insanlarla etkin iletişim kurma becerisi de önemlidir. Başkalarıyla etkili iletişim kuran insanlar kendi ilişkilerinde esnek, ustaca ve sorumlu davranarak kendi ihtiyaçları ve bütünlüklerinden de ödün vermezler (Richard, 2002). İletişim becerileri ile ilgili dinleme ve konuşma becerileri etkili biçimde düşünce ve duyguları paylaşmayı mümkün kılan davranışlar, başkalarını daha iyi anlamak için dinlemek, anlaşılabilecek bir biçimde konuşmak ve duygusal ve heyecanlı bir şekilde konuşmanın yerine yansız konuşmak gibi temel davranışları içermektedir (Bodine ve Crawford, 1999). Barış eğitiminde, başkaları ile etkili iletişim kurmak ve çatışmaları çözmek insanların gelişimi için olması gereken iki önemli yaşam becerisidir. Çünkü bireysel ve sosyal ilişkilerde başarıya zemin hazırlar. Etkili çatışma çözme ve iletişim becerileri eğitim yoluyla öğrenilebilir.

Alanyazında yer alan bazı çalışmalarda, BEP'in çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerine etkisi incelenmiştir. Danesh (2006) tarafından uygulanan BEP'de, barış eğitiminin öğrencilerin barış kültürü, kültürel iyimserlik ve birlik-odaklı dünya görüşleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Danesh ve Clarke-Habibi (2008) tarafından yapılan çalışmada BEP'in öğrencilerin yaratıcı ve etkili bir biçimde kendi sorunları ve çatışmalarını çözme noktasında etkililiğinin kanıtlandığı ileri sürülmektedir. Shapiro ve diğerleri (2002) tarafından okullarda şiddetin önlenmesi amacıyla geliştirilen BEP sonuçları deney grubunda sosyal ve çatışma çözme becerilerinin arttığını ve saldırgan davranışların azaldığını göstermiştir. Maxwell ve diğerleri (2004), 'okul öncesi döneminde Güney Afrika'da barış eğitimi programını geliştirme ve değerlendirme' adlı çalışmada BEP'in uygulanması sonucunda çocuklarda saldırgan davranışların azaldığı yönünde güçlü kanıtlar elde etmişlerdir. Ayrıca, BEP'in öğretmenler tarafından kabul edildiği ve farklı alanlarda gelişmelerine yardımcı olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, çalışmada barış eğitiminin, yıllarca süren siyasal ve toplumsal şiddetten sonra iyileşmekte olan bir ülkede daha olumlu etkisinin olabileceği belirlenmiştir.

Sertal ve Kurt (2004) tarafından yapılan araştırmada barış eğitiminin öğrencilerin iletişim becerileri ve kişiler arası ilişkilerde yaşadıkları çatışmalar üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sağkal'ın (2011) çalışmasında da elde edilen bulgular incelendiğinde, barış eğitiminin ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerinin azalmasında ve empati düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra birçok çalışma BEP'in öğrencilerin iletişim ve problem çözme becerileri, öfke yönetimi, karar ve yapıcı çatışma çözme yöntemlerinin kullanımı konusunda etkili olabileceğini ortaya koymuştur (Hariss, 2003; Lane ve diğerleri, 2003; Martin ve diğerleri, 2002; Mutluoğlu ve Serin, 2012; Palmer ve Roessler, 2001; Stevhan, 2004; Tapan, 2006). Ayrıca, barış hakkında olumlu duygu ve düşüncelerin geliştiği de bildirilmiştir (Kadiver, 2007; Spear, 2004).

Zorbalık ve genç şiddeti gibi sorunlar okullarda sık yaşandığı için çatışma çözme ve barış eğitimi programları okul programlarına dahil edilerek doğrudan sorunları çözme yolu olarak kullanılabilir. Ancak, erken yaşlarda yapıcı çatışma çözme gibi becerileri geliştirmek birçok devlet okulunun normal eğitim programında yer almamaktadır (Anyon, 1979; Apple, 1979; Ehman, 1980; Malott ve Porfilio, 2011; McNeil, 1986; Ndura-Ouédraogo ve Amster, 2009). Ancak, bulgular doğrultusunda gençlik dönemlerinde yaşanan şiddet ve zorbalık problemlerinin çatışma çözümü ve barış eğitim programları aracılığıyla hafifletilebildiği öne sürülmektedir. Çalışmanın odak noktası öğrencilere BEP'e katıldıktan sonra neleri öğrendikleri hakkında genel ve bütüncül bir anlayış kazanmaktır. Sözü edilen çalışmanın sonuçları, etik ilkelere dayanarak özellikle nicel veriler konusunda BEP'in gerçek etkisi ve etkililiğine ilişkin önemli katkıda bulunmuştur.

Çalışmanın Amacı

Çatışmalar toplumsal ilişkilerin vazgeçilmez bir parçası olduğu zaman, çatışmaya tepki gösterme yolları yıkıcı ya da yapıcı olabilir (Deutsch, 1993). Okullarda farklı gruplar arasındaki önyargıların kışkırtıcı zorbalık, şiddetın yıkıcı şekilleri ve çatışma öğrencilerin günlük hayatının bir gerçeği olmak haline gelmiştir. Modern medyanın bombardımanıyla çocuklar birçok şiddet eylemini görmektedirler. Sorun, gençlerin şiddet ve zorbalık gibi davranışları normal bir çatışma çözme yöntemı olarak görebilmeleridir. Bundan dolayı, sadece okul ortamında öğrenciler için değil tüm toplum için barış eğitimi gibi alternatif eğitim programlarının uygulanmasına acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, alanda barış eğitimi hakkında yapılan mevcut çalışmalara yeni bilgiler eklemeyi hedeflemektedir. Buna göre, bu çalışmanın amacı, ortaöğretim yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerinde BEP'in etkilerini incelemektir.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmada ön test- son test kontrol gruplu yarı-deneysel desen kullanılmıştır. Çalışma grubuna Ankara'nın Çankaya semtinde bulunan ve orta sosyo-ekonomik düzeyde olduğu kabul edilebilecek bir devlet ortaokulunda 2013-2014 öğretim yılında okuyan öğrenciler alınmıştır. Araştırmaya yetmiş öğrenci katılmıştır. Öğrenciler rasgele iki gruba ayrılmıştır. Deney grubu (n = 35) BEP'e alınmıştır. Kontrol grubuna (n = 35) herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Deney grubundaki öğrenciler katılıma yönelik ilk tutumlarına bakılmaksızın süreçte yer almışlardır. Öğrencilerin tümü ders dışı okul etkinliklerinin bir parçası olarak bu programa katılmışlardır.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Öğrencilere İlişkin Demografik Dağılımlar

Gruplar	Öğrenci Sayısı	Kadın	Erkek
Deney Grubu	35	20	15
Kontrol Grubu	35	19	16
Toplam	70	39	31

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, barış eğitimi programının ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm ve iletişim becerileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilere Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği ve İletişim Becerileri Ölçeği uygulanmıştır. İçinde bulunulan kültürde geliştirilmiş ve geçerli olan ölçekler birçok araştırmada kullanılmıştır.

Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ): Çalışmada öğrencilerin çatışmalara verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla Koruklu (1998) tarafından geliştirilen "Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek, bir kendini değerlendirme ölçeği olup, uygulama süresi yaklaşık olarak 20 dakikadır. ÇÇDBÖ, 24 maddeden oluşan ve beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte, çatışma çözme davranışları Saldırganlık ve Problem Çözme olmak üzere iki alt boyutta değerlendirilmektedir. Ölçeğin saldırganlık alt ölçeğinden yüksek puan almak, çatışma çözme açısından olumsuz iken, problem çözme alt ölçeğinden yüksek puan almak, çatışma çözme açısından olumlu bir durumdur. Ölçekte yer alan her alt ölçek için farklı maddeler kullanılarak her alt ölçek için puan elde edilmektedir. ÇÇDBÖ'nün güvenilirliği her iki alt ölçek için yapılmıştır. Buna göre iç tutarlılık katsayıları, saldırganlık için r= .85, problem çözme içinse r= .83 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliliği için, uzmanların görüşleri alınmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için faktör analizi yapılmıştır. Her bir maddenin kendi faktörü ile verdikleri yük değerlerinin .40'ın üzerinde olduğu belirlenmiştir.

İletişim Becerileri Ölçeği (İBÖ): Ersanlı ve Balcı tarafından (1998) geliştirilen İBÖ Karatekin ve arkadaşları (2012) tarafından ilköğretim 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerine uyarlanmıştır. İBÖ toplam 45 maddeden oluşmakta olup bilişsel, duygusal ve davranışsal açıdan iletişim becerilerini ölçmektedir. Ölçek son hali ile 34 maddeden oluşmaktadır. İBÖ'nün güvenilirlik katsayısı ise .88 olarak hesaplanmıştır. Kapsam geçerliliği için, uzmanların görüşleri alınmıştır.

İşlem Yolu ve BEP'in İçeriği

Bu çalışmanın amacı ortaöğretim yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerinde BEP'in etkililiğini değerlendirmektir. Bu nedenle, BEP hazırlanmış, uygulanmış ve sınanmıştır. Program özellikle çatışma çözümü ve barış eğitimi alanında çalışmış eğitim biliminden beş profesör gözetiminde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu program WINPACE, Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Merkezi, UNICEF barış eğitim programları, Harvard Üniversitesi Barış Eğitimi Programı ve Barış Okulları Barış Cerculia ve barış eğitimi programı olarak Türkiye'de ve yurtdışında kullanılan diğer programlardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Programın geliştirilmesinin ardından, 12 oturumluk (haftada bir saat) BEP deney grubuna uygulanmıştır. Her oturumda, ilk olarak, bir önceki oturumun özeti yapılmış, ödevler paylaşılmış ve sorular gönüllüler tarafından yanıtlanmıştır. Ardından yeni bilgiler verilmiş ve etkinlikler yapılmıştır. Etkinlikten sonra, yeni bir ödev öğrencilere verilmiş ve oturum sonlandırılmıştır. Kontrol grubunda yer alan sınıflara herhangi bir işlem yapılmamıştır. Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme ve İletişim Becerileri Ölçeği ön test ve son test olarak deney ve kontrol gruplarına uygulanmıştır. BEP'in kararlılık etkisini incelemek için son testten üç ay sonra ölçekler gruplara tekrar uygulanmıştır. Ön testte gruplar arasında eşitlik sağlamak amacıyla, Kovaryans Analizi (ANCOVA) yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS (Sosyal Bilimlerde İstatistik Paket Programı) kullanılmıştır.

BEP'in oturumları şu şekildedir: 1) Giriş, amaç ve programın içeriği, sınıf düzenlemeleri; Barış, barışı engelleyen ve destekleyen iç ve dış faktörlerin farkındalığı; 2) Bilgi; 3) Duyguların ifade edilmesi, günlük yaşamda bunun önemini ve kullanımını ifade etme; 4) Farklı değerler ve bireysel önyargıların farkındalığı, empati, diğerini anlama; 5) Bireysel farklılıklara saygı ve anlayış; 6) Kalıpları anlama, 7) Çatışmayı, nedenlerini ve düzeylerini bilme; 8) Müzakereyi, yöntemlerini ve kullanımını bilme; 9) İletişimi ve iletişim engellerini anlama; 10) Algıyı ve çatışmadaki rolünü anlama; 11) Etkili dinlemeyi ve bunu nasıl başaracağını bilme, "sen dili" ve "ben dili" ve 12) Programı değerlendirme ve sonlandırma. Ayrıca, PEP orada müzakere ve arabuluculuk anlatılan işlem için faaliyetleri ve bu becerileri elde etmek.

Bulgular

Araştırmanın temel amacı, BEP'in ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmada elde edilen bulguların daha iyi anlaşılması için araştırmanın ana problemi iki bölüme ayrılmıştır.

Birinci denence: "Barış Eğitimi Programı" yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri üzerinde etkili olacaktır. Bu denenceyi sınamak üzere öğrencilerin ÇÇDBÖ'deki iki alt ölçeğin ön test - son test ölçümlerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Kontrol ve Deney Grubu Öğrencilerinin ÇÇDBÖ Saldırganlık ve Problem Çözme Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	Gruplar	Ön-test			Son-test		
		n	$\overline{X}$	Ss	n	$\overline{X}$	Ss
Saldırganlık Alt Ölçeği	Kontrol	35	39.77	11.45	35	40.03	10.89
	Deney	35	37.91	9.92	35	29.51	8.87
Problem Çözme Alt Ölçeği	Kontrol	35	40.09	7.85	35	40.49	8.51
	Deney	35	39.17	10.87	35	40.29	8.80

Tablo 2'de görüldüğü gibi kontrol ve deney gruplarının saldırganlık ve problem çözme alt ölçeklerinden elde ettikleri ön-test puanları arasında önemli bir fark yoktur. Ancak grupların her iki alt ölçekten elde ettikleri son-test puanları arasında fark olduğu görülmektedir. Ayrıca, programın uygulanmasından üç ay sonra izleme aşaması gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar bu aşamada da deney ve kontrol grupları arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir (saldırganlık alt ölçeği için $\overline{X}$ = 30.55 ve çatışma çözme alt ölçeği için $\overline{X}$= 47.52).

Tablo 3. Kontrol ve Deney Grubu Öğrencilerinin ÇÇDBÖ'nin Saldırganlık ve Problem Çözme Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Faktörlü Kovaryans Analizi

Alt Ölçekler	Veryansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	*F*	*Sig.*	η2
Saldırganlık Alt Ölçeği	Ön-test	780.66	1	780.66	8.82*	.004	.11
	Grup	1711.23	1	1711.23	19.34*	.000	.22
	Hata	5927.05	67	88.46			
Problem Çözme Alt Ölçeği	Ön-test	338.73	1	338.73	4.71*	.033	.06
	Grup	1418.90	1	1418.90	19.75*	.000	.22
	Hata	4813.15	67	71.83			

* *p<.05*

Tablo 3'te görüldüğü gibi BEP'e katılan öğrencilerin saldırganlık son test puan ortalamaları, bu eğitime katılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin saldırganlık son test puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde düşüktür (F 1-67= 19.344, *p*= .000). Ayrıca, BEP'e katılan öğrencilerin problem çözme becerileri son test puan ortalamaları, bu eğitime katılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin problem çözme becerileri son test puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde yüksektir (F1-67=19.751, *p*= .000). Bulgular, uygulanan deneysel işlemin (BEP) deney grubunda yer alan öğrencilerin çatışma çözme becerileri düzeyleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Sonuçlara göre programa katılan öğrencilerin çatışmaları etkili yollarla çözme ve iletişimle ilgili hatalar hakkında bilgi ve beceri kazandıkları belirlenmiştir. Ayrıca, çatışmalar tehditten çok gelişim ve problem çözme için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

İkinci denence: "Barış Eğitimi Programı" yedinci sınıf öğrencilerinin iletişim becerileri üzerinde etkili olacaktır. Bu denenceyi sınamak üzere kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin İletişim Becerileri Ölçeğinin ön test - son test ölçümlerinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Kontrol ve Deney Grubu Öğrencilerinin İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	Gruplar	Ön-test			Son-test		
		n	$\overline{X}$	Ss	n	$\overline{X}$	Ss
İletişim Becerileri	Kontrol	35	99.29	22.27	35	95.43	21.21
	Deney	35	103.77	14.81	35	131.37	14.83
Bilişsel Alt Boyut	Kontrol	35	33.71	8.89	35	33.74	8.28
	Deney	35	35.34	6.86	35	46.91	6.44
Davranışsal Alt boyut	Kontrol	35	35.37	8.3	35	34.29	8.27
	Deney	35	38.20	5.91	35	47.80	6.07
Duygusal Alt Boyut	Kontrol	35	30.06	6.45	35	27.46	6.46
	Deney	35	30.51	5.07	35	36.66	5.02

Tablo 4'te görüldüğü gibi kontrol ve deney gruplarının İletişim Becerileri Ölçeğinin her üç boyutundan da (bilişsel, davranışsal ve duygusal) elde ettikleri ön-test puanları arasında önemli bir fark yoktur. Ancak bu grupların İletişim Becerileri Ölçeğinde yer alan tüm üç boyuttan da elde ettikleri son-test puanları arasında önemli far vardır. Ayıca, programın uygulanmasından üç ay sonra izleme aşaması gerçekleştirilmiştir. Ortalamalar bu aşamada da deney ve kontrol grupları arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Kovaryans analizi sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Kontrol ve Deney Grubu Öğrencilerinin İBÖ'inin Üç Alt Boyutundan Aldıkları Son Test Puanlarının Tek Faktörlü Kovaryans Analizi

Alt Ölçekler	Veryansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	*F*	*Sig.*	η2
İletişim becerileri	Ön-test	11938.54	1	11938.54	73.76*	.000	.52
	Grup	18558.76	1	18558.76	114.66*	.000	.63
	Hata	10844.19	67	161.85			
Bilişsel Alt Boyut	Ön-test	1114.63	1	1114.63	28.43*	.000	.29
	Grup	2636.61	1	2636.61	67.25*	.000	.50
	Hata	2626.79	67	39.20			
Davranışsal Alt Boyut	Ön-test	1596.71	1	1596.71	53.97*	.000	.44
	Grup	2269.07	1	2269.07	76.70*	.000	.53
	Hata	1982.03	67	29.58			
Duygusal Alt Boyut	Ön-test	689.08	1	689.08	29.11*	.000	.30
	Grup	1399.25	1	1399.25	59.13*	.000	.46
	Hata	1585.49	67	23.66			

* *p*<.05

Tablo 5'ten izlenebileceği gibi Barış Eğitimi Programı'na katılan öğrencilerin iletişim becerileri son test puan ortalamaları, kontrol grubundaki öğrencilerin iletişim becerileri son test puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde yükselmiştir (F1-67=114.664 *p*= .000). Bulgular iletişim becerilerinin her üç alt boyutunda da anlamlı düzeyde yükseldiğini göstermektedir: Bilişsel alt boyut (F1-67=67.250 *p*= .000), davranışsal alt boyut (F1-67=76.703 *p*= .000) ve duygusal alt boyut (F1-67=59.130 *p*= .000). Araştırmada elde edilen sonuçlar BEP'in deney grubunda yer alan öğrencilerin iletişim becerileri düzeyleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Oturumlarda verilen ödevler ve yapılan etkinliklerin öğrencilerin birbirleriyle kurdukları iletişimleri olumlu yönde etkilemiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Genel olarak çağdaş yaşamda barış gibi temel beceriler hayatın gerekli parçası olarak insanın gelişimi ve geleceği için anahtar rol üstlenmektedir. Barışı gerçek hayatta oluşturmak amacıyla mevcut çalışmada barış eğitimine dikkat çekilerek barış eğitim programlarının okul programlarıyla birleşmesinin temel bir ihtiyaç olduğu tartışılmaktadır. Bu durumda, barış eğitimi pratik olarak bireylerde hoşgörü gibi temel becerileri oluşturmak için güçlü bir şekilde sağlanmalıdır. Araştırmanın temel amacı, BEP'in ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmada elde edilen bulgular BEP'in yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerileri düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın problemi iki ana denenceye ayrılarak sınanmıştır: Çalışmanın ilk denencesi doğrultusunda, BEP uygulandıktan sonra deney ve kontrol grupları arasında çatışma çözme becerileri açısından istatistik olarak anlamlı farkın olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular araştırmanın ilk denencesini desteklemektedir. Buna göre, BEP'e katıldıktan sonra deney ve kontrol grupları arasında çatışma çözme becerileri düzeyleri açısından istatistik olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle, barış eğitiminin yedinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık davranışlarının azalmasında ve problem çözme becerileri düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu görülmüştür.

İkinci olarak, BEP tamamlandıktan sonra deney ve kontrol grupları arasında iletişim becerileri düzeyleri açısından istatistik olarak anlamlı farkın olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular bu denenceyi desteklemektedir. Buna göre, BEP'e katıldıktan sonra deney ve kontrol grupları arasında iletişim becerileri düzeyleri açısından istatistik olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Başka bir deyişle, barış eğitiminin yedinci sınıf öğrencilerinin iletişim becerileri düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, tüm bu bulgulara dayanarak, barış eğitiminin yedinci sınıf öğrencilerinin etkili çatışma çözme ve iletişim becerileri düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada elde edilen tüm bu bulgular etkili iletişim becerileri geliştirmek ve kazandırmak amacıyla uygulanan iletişim becerileri ve barış eğitim programlarının etkisini inceleyen araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Danesh, 2006; Danesh ve Clarke–Habibi, 2008; Hariss, 2003; Lane ve diğerleri, 2003; Martin ve diğerleri, 2002; Maxwell ve diğerleri, 2004; Mutluoğlu ve Serin, 2012; Palmer ve Roessler, 2001; Sağkal, 2011; Sertel ve Kurt, 2004; Stevahn, 2004; Tapan, 2006). Ayrıca, bulgular programın öğrencilerin barış hakkında olumlu duygu ve düşüncelerini geliştirme konusunda etkili olduğunu ortaya koymuştur (Kadivar, 2007; Maxwell ve diğerleri, 2004; Spear, 2004).

Son olarak, programın tamamlandığından üç ay sonra izleme çalışması yapılmıştır. Bulgular bu sürede de deney ve kontrol gupları arasında çatışma çözme ve iletişim becerileri açısından anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer ifadeyle BEP'in öğrencilerin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerindeki olumlu etkisinin kalıcı olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların, önceki çalışmalarda elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir (Mutluoğlu ve Serin, 2012; Sağkal, 2011; Sertel ve Kurt, 2004; Tapan, 2006). Dolayısıyla, mevcut çalışma ile alan yazına pratik bir örnek çalışmanın kazandırıldığı düşünülmektedir. Buna göre okullarda yeni programlar çerçevesinde öğrencilerde çatışma çözme ve iletişim becerileri gibi temel becerilerin geliştirilmesi desteklenebilir. Ayırca, çalışma gelecek araştırmalara değerli veriler ve barış hakkında temel bir görüş sağlayarak eleştirel eğitim programlarının okullarda özellikle ortaokul öğrencilerine uygulanmasına ilişkin bir başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir.

Kişisel çatışmaların ve şiddetin yaşandığı okullarda barışçıl bir ortamın sağlanması ve çatışma çözme becerilerinin kazandırılması öğretmenlerin ve okulların temel görevidir. Burada okul psikolojik danışmanlarına çok önemli görevler düşmektedir. Başkalarını daha iyi anlamak, çatışmaları etkili yollarla çözmek, okul ortamında okul temelli barış programlarının yerleştirilmesi ve barış ile ilgili okularda öğrencilere yeni fırsatların sunulmasının yanı sıra yaşanılabilecek problemler ile ilgili

gereken becerilerin mevcut okul ortamında öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Kalıcı ve etkili barışa ulaşmak amacıyla çeşitli yolları başarılı biçimde öğrencilere sunabilmek noktasında yeni araştırmalar umut vericidir. Bunun için öğretmenlerin eğitilmesi başlangıç noktasıdır. Öğretmen eğitim programlarının içeriği sadece barış kuramları, çatışma çözme ve barış eğitimi gibi konularla sınırlı olmamalıdır. Yeni çalışmalarda öğretmen eğitim programlarının mevcut gereksinimler doğrultusunda çeşitli bilgi ve becerileri içermesi tartışılmaktadır. Bu durumda sadece öğretmenler üzerinde değil öğrencilerde de çatışmaları etkili bir biçimde çözmek ve barışçıl ortamın yaratılması için barış becerilerinin kazandırılması önemlidir.

Barış ortamını oluşturmak, barışla ilgili çalışmaların bireysel ve toplumsal düzeyde uygulanması anlamına gelmektedir. İlk olarak barış ve çatışma çözme programları okularda daha sağlıklı ve barışçıl bir ortam oluşturmak konusunda yararlı olabilir. Ayrıca, çocuklar, gençler ve yetişkinlere yaşamlarında ortaya çıkan sorunlar ve çatışmalar ile daha yapıcı bir biçimde başa çıkmaları için çözümler sağlamaktadır (Johnson ve Johnson, 2004). Barış kültürünü geliştirmek bireylerde hoşgörü ve farklı değerleri kabul etme gibi barışçıl görüşlerin gelişmesine neden olabilir: Kendi görüşlerini anlatırken açık ve net bir şekilde birbiriyle konuşmak, başkalarını anlamak ve hoşgürüyle karşılamak ve yeni durumlar ve değişimlere açık olmak. İşbirliğine-dayalı programların geliştirilmesi ve uygulanması barışı inşa etmek ve barış kültürünü oluşturmak için yararlı olabilir. Eğitimsel çabaların alanda uygulanan çalışmalar ile bütünleştirilmesi öğretmenlere bu durumu daha iyi anlamaları ve etkin rol üstlenmeleri konusunda yardımcı olmaktadır (Sadri-Damirchi ve diğerleri, 2013). Barış yapma çalışmalarını daha uygun bir biçimde organize ederek barış ortamını yararmak için uluslararası ve bölgesel çalışmaların birbiriyle yakın bir şekilde koordine edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, barış eğitiminin okullarda başlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da bireylerin barışçıl bir ortamda yaşamalarına yardımcı olacaktır.

Mevcut çalışma ortaokul yedinci sınıf öğrencilerine yönelik Türkiye'de geliştirilen barış eğitimi programının öğrencilerin çatışma çözme ve iletişim becerileri üzerinde etkisini inceleyen ilk çalışmalardan biri olarak tanımlanmıştır. Bulgular doğrultusunda, barış eğitiminin yedinci sınıf öğrencilerinin etkili çatışma çözme ve iletişim becerileri düzeylerinin artmasında etkili bir program olduğu görülmüştür. Çalışma barışın küresel bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, barışın çok önemli olduğunu ve çalışmaların alanda etkili rol oynayan öğretmenler, ebeveynler ve öğrencilerin birlikte hareket etmesi ve bütüncül bir yaklaşım izlemesini belirlemiştir. Ayrıca çalışmada elde edilen bulgular barış eğitimi ve çatışma çözme gibi konularla yakından ilgilenen öğretmenler ve araştırmacılara alanda yeni çalışmalar konusunda yardımcı olmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanarak, şunlar önerilebilir. Okullarda çatışma çözme ve etkili iletişim becerileri hakkında öğrenciler, eğitimciler ve velilere eğitim verilmesi önerilebilir. Okul psikolojik danışmanları yukarıda belirtilen BEP formları ile ilgili bilinçlendirme seminerleri ve atölye çalışmaları yapabilirler. Öğrencilere derslerde ekip çalışması yoluyla başkalarına hoşgörü gibi temel beceriler kazandırılabilir.

Okullarda uygulanan eğitim programları aracılığıyla öğrencilerde çatışma çözme ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Bunun için de ortaokul dönemi kritik bir dönemdir. Ortaokul öğrencileri ile daha fazla araştırmanın yapılması önerilebilir.

Kaynakça

Agarwal, A. (2011). Educating toward a culture of peace. *Journal of Peace Education*, *8*(1), 79-80. Available at http://www.tandfonline.com/loi/cjpe20. Accessed 21 November 2012.

Anyon, J. (1979). Ideology and US history textbooks. *Harvard Educational Review*, *49*, 36-86.

Apple, M. (1979). *Ideology and curriculum*. London: Routledge and Kegan Paul.

Bajaj, M. & Chiu, B. (2009). Education for sustainable development. *Peace and Change*, *34*(4), 441–55.

Baldo, M. & Furniss, E. (1998). Integrating life skills into the primary curriculum. New York: UNICEF.

Bodine, R. & Crawford, D. (1999). *The handbook of conflict resolution: A guide to building quality programs in schools.* San Francisco: Jossey-Bass.

Danesh, H.B. (2006). Towards an integrative theory of peace education. *Journal of Peace Education, 3*(1), 55-78. Available at http://www.tandfonline.com/loi/cjpe20. Accessed 15 October 2012.

Danesh, H.B. & Clarck-Habibi, S. (2008). The education for peace integrative curriculum: Concepts, contents and efficacy. *Journal of Peace Education*, *5*(2), 157-173. Available at http://www.tandfonline.com/loi/cjpe20. Accessed 15 October 2012.

Demir, S. (2011). An overview o f peace education in Turkey: Definitions, difficulties, and suggestions: A qualitative analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice, 11*(4), Autumn, 1739-1745.

Deutsch, M. (1993). Educating for a peaceful world. *American Psychologist*, *48*, 510–7.

Ehman, L. (1980). The American school in the political socialization process. *Review of Educational Research,* 50, 99–119.

Ersanlı, K. ve Balcı, S. (1998). İletişim Becerileri Envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 10*(2), 7-12. Available at http://pdrdergisi.org/edergi/index.php/pdredergi/index. Accessed 12 March 2012.

Fountain, S. (1999). *Peace education in UNICEF*. New York: Education Section Program Division, UNICEF.

Haavelsrud, M. & Stenberg, O. (2012). Analyzing peace pedagogies. *Journal of Peace Education, 9*(1), 65-80, Available at http://www.tandfonline.com/loi/cjpe20. Accessed 6 October 2013,

Harber, C. (2001). Schooling and violence in South Africa: Creating a safer school. *Intercultural Education, 12*(3), 261-271.

Harris, I. M. (2003). Evaluating peace education. *The Annual Meeting of American Educational Research Association*: Chicago, IL, 21-25, April, 2003.

Harris, I. M. & Morrison, M.L. (2003). Peace education and the religious society of friends. In *Spirituality, religion, and peace education: Integrating our body, mind and soul for inner peace and world peace*, ed. J.a.M. Lin, 81–98. Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (2004). Implementing the "teaching students to be peacemakers program". *Theory into Practice*, *43*(1), 68-79.

Klemp, R. (2000). Middle school institute for the study of world peace. Available at http://clinton4.nara.gov/Initiatives/OneAmerica/Practices/pp_19980915.4077.html. Accessed 2 July 2013.

Kadivar, S. (2007). *Toward a new paradigm: Multicultural peace education* (Doctoral Dissertation). Available from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3274991).

Karatekin, K., Sönmez, Ö. F., & Kuş, Z. (2012). İlköğretim öğrencilerinin iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 7/3, 1695-1708. Available at http://www.turkishstudies.net/Makaleler/156565769991. Accessed 9 March 2012.

Koruklu, N. (1998). *Arabuluculuk eğitiminin bir grup ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Lane-Garon, P.S. & Richardson, T. (2003). Mediator mentors: improving school climate, nurturing student disposition. *Conflict Resolution Quarterly, 21*(1), 47-68. Available at http://online library.wiley.com/journal/10-1002/. Accessed 16 August 2013.

Malott, C.S. & Porfilio, B. (2011). *Critical pedagogy in the twenty-first century*. Charlotte, NC: Information Age.

Martin, M., Waltman, M. & Greenwood, C.W. (2002). *You can solve your child's school problem.* (Tra: F. Zengin Dagıdır). (3. Issue), İstanbul: Sistem Publishing.

McNeil, L. (1986). *Contradictions of control: School structure and school knowledge*. New York: Routledge.

Maxwell, A.M., Enslin, P.P. & Maxwell, T. (2004). Educating for peace in the midst of violence. A South African experience. *Journal of Peace Education*, *1*(1), 103–21. Available at http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080. Accessed 9 December 2013.

Morrison, M.L., Austad, C.S. & Cota, K. (2011). Help increase the peace, a youth-focused program in peace education, *Journal of Peace Education, 8*(2), *177-191.* Available at http://www.tandfonline.com/loi/cjpe20. Accessed 15 October 2012.

Mutluoglu, S. & Serin, O. (2012). The impact of conflict resolution program on the conflict resolution skills in the fifth-grade students. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling, 1*(1). Available at http://tiseg.org/ojs/index.php/IJSEG. Accessed August 2013.

Ndura-Ouédraogo, E. & Randall, A. (2009). *Building cultures of peace: Transdisciplinary voices of hope and action.* Cambridge: Cambridge Scholars.

Palmer, C. & Roessler, R.T. (2001). Requesting classroom accommodations: Self-advocacy and conflict resolution training. *Journal of Rehabilition*, *66*(3), 38-43. Available at http://www.questia/com/library/journal/1G1-66032258. Accessed 15 October 2012.

Richard, E. (2002). *Communication Skills: Stepladders to success for the professional*. Bristol: Intellect Books.

Robertson, S., Dale, R. & Novelli, M. (2007). *Globalization, Education and Development: Ideas, Actors and Dynamics*. UK: Fuller-Davies.

Sadri-Damirchi, E., Hazrati, S. & Poushaneh, K. (2013). Culture of Peace: A move towards peace and peace-building. *Research on Humanities and Social Sciences Journal*, *3*(13), 142-149.

Sağkal, A. S. (2011). *Barış eğitimi programı'nın ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, empati düzeyleri ve barışa ilişkin görüşleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Sertel, J.M., Kurt, G. & Oral, Z. (2004). *Peace begins in the individuals*. İstanbul: Ekspres Publishing.

Shapiro, J.P., Burgoon, J.D., Welker, C.J. & Clough, J.B. (2002). Evaluation of the peacemakers program: School– based violence prevention for students in grades four through eight. *Psychology in the Schools*, *39*(1), 87-100. Available at http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10-1002/. Accessed 16 August 2013.

Spears, S.C. (2004). *Freedom's children: Fifth graders' perceptions of the effects of peace education in the form of Kingian nonviolence*. (Doctoral Dissertation). Proquest Dissertations and Theses database, UMI No. 3135916.

Stevahn, L. (2004). Integrating conflict resolution training into the curriculum. *Theory Into Practice*, *43*(1), 50-61.

Tapan, Ç. (2006). *Barış eğitimi programı'nın öğrencilerin çatışma çözme becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

United Nations. (1998). Mainstreaming the culture of peace. In UN Resolution A/RES/52/13: *Culture of Peace and A/RES/53/243*, Declaration and Program of Action on a Culture of Peace.

Zulu, B.M., Urbani, G. & Merwe, A.V.N. (2004). Violence as an impediment to a culture of teaching and learning in some South African schools. *South African Journal of Education*, *24*(2), 170–175.